

GLOBALNE LEKCJE DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ŚWIATA

I. WYBRANE WSPÓLZALEŻNOŚCI GLOBALNE
W KONTEKŚCIE PRAW CZŁOWIEKA
I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Wydawca:

Stowarzyszenie Amnesty International
Plac Lelewela 8, 01-624 Warszawa
www.amnesty.org.pl

Autorki i autorzy:

I. Wybrane współzależności globalne w kontekście praw człowieka i zrównoważonego rozwoju
– Mariola Romel-Kosiedowska

II. Wyzwania współczesnego świata na przykładzie ubóstwa kobiet w Somalii
– Iwona Pieronek-Tokarz

III. Ja migruję, ty smakujesz, my kupujemy. Jak nasze codzienne decyzje wpływają na życie ludzi na całym świecie
– Beata Bukalska

IV. Migracje – przyczyny, skutki, formy pomocy w kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju
– Monika Komisarczyk

V. Sytuacja uchodźców i uchodźczyń w Polsce i na świecie
– Filip Jach

VI. Zmiany klimatu a migracje i prawa człowieka
– Justyna Kuzar i Elżbieta Świdrowska

Redakcja merytoryczna:

Elżbieta Kielak, Katarzyna Salejko, Elżbieta Świdrowska

Korekta językowa:

Zuzanna Żółtowska

Copyright by Stowarzyszenie Amnesty International

Warszawa 2020

Publikacja powstała w ramach projektu *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie* CSO-LA/2017/388-169 dzięki finansowaniu i wsparciu Unii Europejskiej. Wyrażone w niniejszym dokumencie poglądy i opinie należą do autorów i autorek tekstów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i stanowiska Komisji Europejskiej.

W całym tekście zastosowano język równościowy, nazywany też włączającym. Jego celem jest podkreślenie obecności i włączenie perspektyw osób z grup marginalizowanych, a także tworzenie bardziej sprawiedliwych i włączających norm językowych, które odzwierciedlają różnorodność świata.

Wstęp

Drogie Nauczycielki i Edukatorzy! Szanowni Nauczyciele i Edukatorzy!

Z wielką przyjemnością prezentujemy pakiet sześciu *Globalnych lekcji na rzecz zrównoważonego świata*.

Globalne lekcje zabierają młodych ludzi w edukacyjną podróż w głąb tematyki wyzwań współczesnego świata, zrównoważonego rozwoju, praw człowieka oraz migracji. Każda lekcja to trzy warsztaty, do których przygotowane zostały szczegółowe scenariusze. To, co wyróżnia prezentowane materiały, to stopniowe wprowadzanie uczniów i uczennic w daną problematykę, przy jednoczesnym przekazywaniu im wiedzy na temat globalnych nierówności. W ramach zajęć młodzież zdobywa też podstawowe umiejętności prowadzenia lokalnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju i praw człowieka, a także kształtuje postawy otwartości i szacunku dla innych ludzi, bez względu na to, kim są, gdzie mieszkają i w co wierzą.

Globalne lekcje dla zrównoważonego świata to efekt trzyletniej współpracy nauczycieli i nauczycielek oraz edukatorów i edukatorek związanych ze Stowarzyszeniem Amnesty International i zaangażowanych w międzynarodowy projekt *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie*. Wszystkie te osoby pracują z młodzieżą o różnorodnych potrzebach edukacyjnych, w różnych kontekstach, zarówno w ramach edukacji formalnej, jak i pozaformalnej. W scenariuszach globalnych lekcji prezentują swój unikalny punkt widzenia i swój autorski pomysł na to, jak zaangażować młodzież w działania na rzecz lepszego, bardziej sprawiedliwego świata dla wszystkich ludzi. Mam nadzieję, że globalne lekcje staną się inspiracją do prowadzenia własnych działań edukacyjnych promujących ideę zrównoważonego rozwoju i wartości praw człowieka.

Katarzyna Salejko

Koordynatorka projektu *START THE CHANGE! Działaj lokalnie, zmieniaj globalnie*

Jak korzystać z *Globalnych lekcji na rzecz zrównoważonego świata*?

Sześć scenariuszy globalnych lekcji to propozycje ćwiczeń warsztatowych poświęconych różnym aspektom problematyki zrównoważonego rozwoju, praw człowieka i migracji. Każda globalna lekcja została opracowana w taki sposób, by w ramach kolejnych warsztatów młodzież pogłębiała swoją wiedzę i nabierała motywacji do podjęcia własnych działań, które wprowadzą pozytywną zmianę na świecie. Nic nie stoi na przeszkodzie, by ze scenariuszami trochę poeksperymentować. Można zmienić kolejność wybranych ćwiczeń w ramach danej lekcji, ograniczyć ich liczbę lub stworzyć własny warsztat na podstawie ćwiczeń z różnych globalnych lekcji i innych materiałów edukacyjnych. Pamiętajcie jednak, żeby zawsze dostosowywać scenariusz warsztatu do aktualnych potrzeb i możliwości młodych ludzi, z którymi pracujecie.

WYBRANE WSPÓŁZALEŻNOŚCI GLOBALNE

W KONTEKŚCIE PRAW CZŁOWIEKA I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Prezentowana ścieżka edukacyjna wprowadza uczennice i uczniów w problematykę wyzwań stojących przed światem. Warsztaty mają na celu przekazanie młodzieży podstawowych informacji o Celach Zrównoważonego Rozwoju w kontekście praw człowieka. Głównym zamierzeniem tych globalnych lekcji jest zwrócenie uwagi młodzieży na wpływ naszych działań na to, co dzieje się w innych miejscach globu. Zaproponowane metody edukacyjne to analiza fragmentów filmu, burza pomysłów, refleksja oraz dyskusja w grupie. Ostatnim elementem tej ścieżki globalnych lekcji jest wyjście z tematem globalnych wyzwań poza grupę warsztatową i prezentacja wypracowanych materiałów na szerszym forum. Zachęcamy osoby prowadzące do wybierania i dostosowywania proponowanych aktywności do czasu i możliwości grupy. Przedstawione scenariusze lekcji zostały przygotowane w oparciu o materiały z projektów edukacyjnych realizowanych wspólnie z nauczycielami i nauczycielkami we współpracy ze Stowarzyszeniem Amnesty International oraz Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Cele:

- ✂ Wzmocnisz w klasie umiejętności komunikacyjne poprzez prowadzenie dyskusji opartej na wzajemnym szacunku.
- ✂ Przekażesz młodzieży wiedzę na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju w kontekście przestrzegania praw człowieka.
- ✂ Pokażesz młodym ludziom związek pomiędzy globalnymi współzależnościami a naszą codzienną aktywnością (na przykładach: globalne ocieplenie a migracje, rolnictwo a głód).
- ✂ Zorganizujesz z klasą minikampanię na temat globalnych zjawisk i ich wpływu na nasze życie.
- ✂ Uświadomisz młodym osobom wpływ ich codziennych wyborów na zjawiska globalne.

KLUCZOWE POJĘCIA: Cele Zrównoważonego Rozwoju, prawa człowieka, migracje, zrównoważony rozwój

CZAS TRWANIA: 1 x 45 minut, 2 x 90 minut

GRUPA WIEKOWA: 13–19 lat

PRZEDMIOTY: geografia, WOS, etyka, biologia, godzina wychowawcza, element programu wychowawczo-profilaktycznego

REALIZOWANE ELEMENTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ:

II etap edukacyjny – szkoła podstawowa IV–VIII

GEOGRAFIA

wymagania ogólne: I.4, I.6, II.2, II.9, III.9; wymagania szczegółowe: VII.8, XI.4

WOS

wymagania ogólne: I.3, I.4, I.6, II.1, II.2, III.1–8, IV.1, IV.3; wymagania szczegółowe: I.4, IV.1, IV.7, X.2, XII.5

ETYKA

wymagania ogólne: I.1, II.2–5; wymagania szczegółowe: V.3, V.5

BIOLOGIA

Wymagania ogólne: VI.1–3; wymagania szczegółowe: VII.1

III etap edukacyjny – liceum/technikum

GEOGRAFIA

zakres podstawowy – wymagania ogólne: I.5; wymagania szczegółowe: VII.3, VIII.6, XII.8, XII.10

zakres rozszerzony – wymagania ogólne: I.7; wymagania szczegółowe: IX.3, XVIII.7, XXI.1, XXIII.1–6

WOS

zakres podstawowy – wymagania ogólne: I.1, I.4, II.2, III.4, IV.1, IV.2; wymagania szczegółowe: IV.3, IV.5, VII.3;

zakres rozszerzony – wymagania ogólne: I.1, I.4, I.8, III.3, IV.1; wymagania szczegółowe: XIII.4, XIII.6, XIII.7

BIOLOGIA

zakres podstawowy – wymagania ogólne: VI.1–3; wymagania szczegółowe: XI.3, XI.4, XI.8, XI.9

III etap edukacyjny – branżowa szkoła I stopnia

GEOGRAFIA:

wymagania ogólne: 2, 3; wymagania szczegółowe: I.1, I.3, II.8, II.14, III.1–5

WOS:

wymagania ogólne: 2, 3; wymagania szczegółowe: V.5, VI.3, VI.5

ZANIM ZACZNIESZ:

- ✂ Zadbaj o miłą atmosferę podczas zajęć, ustal zasady współpracy.
- ✂ Zapoznaj się ze wskazówkami dotyczącymi pracy z młodymi ludźmi, korzystając z *Poradnika dla facylitatorów i facylitatorek*:
https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/06/E4HD_poradnik-dla-facylitatorow-ek.pdf (dostęp: 18.08.2020).
- ✂ Uważnie zapoznaj się ze scenariuszem. Znajdziesz w nim niezbędne informacje, których potrzebujesz, zauważysz związki pomiędzy poszczególnymi ćwiczeniami. Zorientujesz się, które ćwiczenia będą wymagały więcej czasu i dostosujesz je do potrzeb twojej grupy.

WARSZTAT 1.

MOJE DZIAŁANIA A CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAWA CZŁOWIEKA

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

- ✂ wie, że między prawami człowieka a Celami Zrównoważonego Rozwoju istnieje nierozdzielna zależność;
- ✂ rozumie, że prawa człowieka dotyczą także jego/jej, a nasze indywidualne działania podejmowane lokalnie mają wpływ na globalne współzależności;
- ✂ umie przedstawić swoje opinie i argumenty, stosując rozumowanie przez analogię;
- ✂ rozwija umiejętność krytycznego i logicznego myślenia.

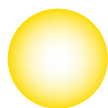
CZAS TRWANIA: 45 minut

MATERIAŁY:

- ✂ filmik z Malalą Yousafzai, https://www.youtube.com/watch?v=Ax-7VUoug_g (dostęp: 13.08.2020);
- ✂ instrukcja do rysowania (Załącznik 2.);
- ✂ tekst *Każdy człowiek, a więc i ty* (Załącznik 3.);
- ✂ winiety Celów Zrównoważonego Rozwoju (Załącznik 4.);
- ✂ kredki i mazaki;
- ✂ kartki papieru.

Wskazówki dla osoby prowadzącej:

Przeczytaj dokładnie cały scenariusz oraz materiał merytoryczny w Załączniku 1. Dostosuj proponowane aktywności do czasu i możliwości swojej grupy. Głównym celem zajęć jest zwrócenie uwagi młodzieży na zagadnienia globalne mające odbicie w naszym codziennym życiu oraz zachęcenie uczniów do wychwytywania w doniesieniach informacji o Celach Zrównoważonego Rozwoju i prawach człowieka.

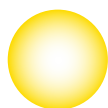
Krok 1. Wprowadzenie (10 minut)

1. Powiedz uczniom i uczennicom, że podczas zajęć zastanowicie się, jaki związek mają Cele Zrównoważonego Rozwoju z prawami człowieka i jak ten związek wpływa na każdego i każdą z nas.
2. Na początek zaproponuj obejrzenie krótkiego filmu, w którym Malala Yousafzai mówi o Celach Zrównoważonego Rozwoju.

Malala Yousafzai, pakistańska działaczka na rzecz praw kobiet, zwłaszcza na rzecz ich prawa do nauki, jest laureatką Pokojowej Nagrody Nobla z 2014 roku (otrzymała ją w wieku 17 lat). Na początku 2009 roku, w wieku zaledwie 11 lat, Yousafzai zaczęła pisać dla BBC Urdu anonimowy blog o swoim życiu pod rządami talibów. Trzy lata później terroryści zaatakowali ją w szkolnym autobusie. Po ataku oświadczyli, że była to kara za jej prozachodnie poglądy i promowanie zachodniej kultury.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Malala_Yousafzai, dostęp: 31.08.2020.

3. Opcjonalnie przedstaw krótką informację o Celach Zrównoważonego Rozwoju i prawach człowieka (Załącznik 1.).

Krok 2. Globalne współzależności i Cele Zrównoważonego Rozwoju (20 minut)

1. Podziel klasę na dwuosobowe zespoły. Każdej parze przekaz informację, co ma narysować (Załącznik 2). Uwaga: do narysowania jest 13 obrazków – jeżeli w klasie jest mniej niż 26 osób, należy przydzielić grupom większą liczbę obrazków, tak by wszystkie zostały narysowane. Jeżeli w klasie jest więcej osób niż 26, to obrazki mogą się powtarzać. Czas na rysowanie to 7 minut.
2. Poproś uczestników i uczestniczki, by ułożyli rysunki w kole, a następnie zaproś grupy do zapoznania się ze wszystkimi rysunkami.
3. Poproś, by uczniowie i uczennice usiedli w kole, każdy/a obok rysunku, który stworzył/a. Niech każda osoba podsumuje w myślach proces rysowania z indywidualnej perspektywy, zgodnie ze swoimi potrzebami i zasobami.
4. Podejdź do poszczególnych rysunków i omów je według schematu: „Każdy człowiek, a więc i ty...” (Załącznik 3). Uwaga: należy przedstawiać to podsumowanie, będąc w kontakcie wzrokowym z osobami uczestniczącymi w zajęciach.
5. Po obejrzeniu wszystkich rysunków i wysłuchaniu omówienia każdego z nich poproś grupy, by się zastanowiły, w jaki sposób ich rysunek jest/może być powiązany ze wszystkimi innymi pracami w kole. Każda grupa omawia powiązanie swojego rysunku z wybranym/wybranymi rysunkiem/rysunkami innej grupy. Powstaje sieć powiązań.

Zaproś młodych ludzi do burzy pomysłów, w której mają odpowiedzieć na pytania:

- Z czego wynikają powiązania między rysunkami?
- Dlaczego te powiązania są takie ważne?

Krok 3. Cele Zrównoważonego Rozwoju (10 minut)

1. Rozdaj uczniom i uczennicom winiety Celów Zrównoważonego Rozwoju (Załącznik 4.).
2. Uczniowie i uczennice dopasowują ikonki Celów Zrównoważonego Rozwoju do wybranych rysunków wedle uznania. Do jednego rysunku można przyporządkować kilka ikon.
3. Zapytaj wybrane osoby, dlaczego dany Cel połączyły z danym rysunkiem. Niech uczestnicy i uczestniczki zajęć omówią swoje wybory na forum – jako prowadzący/a moderuj dyskusję.

Krok 4. Podsumowanie (5 minut)

1. Podsumuj lekcję, przypominając, że wiele wyzwań współczesnego świata jest dla nas abstrakcyjnych, bo w większości mamy w Polsce dostęp do czystej wody czy elektryczności. Poznając możliwe działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, dowiemy się, że wielu ludzi na świecie ma trudności z dostępem do zupełnie podstawowych rzeczy. Okaze się, że każda nasza decyzja, np. konsumencka, czyli dotycząca tego, co kupujemy, wpływa na życie ludzi w innych zakątkach świata. Realizując wspólnie z innymi Cele Zrównoważonego Rozwoju, mamy wpływ na to, co dzieje się wiele kilometrów od nas. Dlatego pogłębiajmy swoją wiedzę i działajmy – świat może być lepszym i bardziej sprawiedliwym miejscem dla nas wszystkich. Globalne powiązania są kluczowe dla naszego funkcjonowania – możemy w pełni żyć, pracować i rozwijać się tylko wówczas, gdy wszystkie obszary zasygnalizowane w Agendzie 2030 są w naszym życiu zrealizowane.
2. Zaproś młodych ludzi do rundki podsumowującej zajęcia. Zapytaj:
 - Co było dla nich najciekawsze?
 - Co ich zaskoczyło?
 - Jakie wnioski nasuwają się im po zajęciach?

WARSZTAT 2.

LOKALNE I GLOBALNE WSPÓŁZALEŻNOŚCI A CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAWA CZŁOWIEKA

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

- ✂ dostrzega powiązania między ociepleniem klimatu a migracjami oraz między niezrównoważonym rozwojem rolnictwa a głodem na świecie;
- ✂ jest świadomy/a, że jego/jej działania lokalne mają wpływ na globalne współzależności;
- ✂ umie przedstawiać swoje opinie i argumenty, stosując rozumowanie przez analogię;
- ✂ rozwija umiejętność krytycznego i logicznego myślenia.

CZAS TRWANIA: 2 x 45 minut

MATERIAŁY:

- ✂ urządzenie audiowizualne (komputer, rzutnik) z dostępem do Internetu;
- ✂ film *HOME: Ziemia S.O.S.* z polskim lektorem, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50> (dostęp: 17.08.2020);
- ✂ duże arkusze papieru (brystol);
- ✂ małe kartki;
- ✂ kredki i mazaki.

Wskazówki dla osoby prowadzącej:

- Przeczytaj dokładnie cały scenariusz oraz materiał merytoryczny (Załącznik 1). Dostosuj proponowane aktywności do czasu i możliwości swojej grupy. Przy omawianiu poszczególnych zagadnień nawiązuj do Powszechnej deklaracji praw człowieka (Załącznik 9.).
- Głównym celem zajęć jest zwrócenie uwagi młodzieży na zagadnienia globalne mające odzwierciedlenie w naszym codziennym życiu. Zaproponowane tematy dotyczą wpływu globalnego ocieplenia na migracje oraz wpływu niezrównoważonego rolnictwa na występowanie głodu na świecie. Analiza tych tematów odbędzie się w oparciu o film *HOME: Ziemia S.O.S.* Do warsztatu wybrano następujące fragmenty filmu (w nawiasach podano słowa lektora, które rozpoczynają i kończą omówienie poszczególnych zagadnień):

- ✓ globalne ocieplenie a migracja, od 1:22:44 („Wszystko rozbija się o węgiel”) do 1:33:04 („Migracje są nieuchronne”);
- ✓ rolnictwo a głód na świecie, od 27:24 („Ale jak tu podbijać świat z pustym żołądkiem”) do 38:35 („Nie wspominając o ropie, którą pochłania proces produkcji i transport”).
- W klasach VII–VIII dobrze jest podzielić fragment filmu dotyczący rolnictwa na dwie części, natomiast w szkole średniej można go omawiać w całości.
- W Załączniku 5. podane są informacje liczbowe wymienione w filmie, natomiast w Załącznikach 6., 7. i 8. znajduje się opowieść lektora z wybranych fragmentów filmu.
- W oparciu o film można poruszyć również inne zagadnienia, dotyczące np. wpływu deforestacji na erozję gleb i życie roślin oraz innych współzależności.
- Informacje na temat filmu:

5 czerwca 2009 roku, w Dniu Ziemi, równocześnie w 85 krajach – w kinach, telewizji, Internecie i na DVD – odbyła się premiera multimedialnego wydarzenia proekologicznego *HOME: Ziemia S.O.S.* Był to wspólny projekt reżysera Luca Bessona i fotografa Yanna Arthusa-Bertranda, w którym ukazano zapierające dech w piersiach, poruszające obrazy. Film stanowi niesamowitą podróż po wszystkich kontynentach: w głąb australijskiej rafy koralowej, przez niebezpieczne amazońskie lasy, bezkresną pustynię Gobi i przemysłowe dzielnice Szanghaju. Jej celem jest zwrócenie uwagi świata na problemy i zagrożenia dla środowiska naturalnego: globalne ocieplenie, degradację lasów, wymieranie kolejnych gatunków zwierząt i roślin, kończące się zasoby naturalne. Efekt domina klęsk ekologicznych może mieć katastrofalne konsekwencje. *HOME: Ziemia S.O.S.* to ostrzeżenie przed zagładą, to wołanie naszej planety o ratunek.

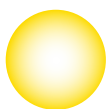
Źródło: Cinema Polska.

Krok 1. Wprowadzenie (5 minut)

Powiedz młodzieży, że na zajęciach zastanowicie się, jaki wpływ ma globalne ocieplenie na nasze życie i jakie konsekwencje wynikają z faktu, że ostatnie 15 lat było najcieplejszym okresem w historii naszej planety. Uczniowie i uczennice dowiedzą się również, dlaczego rozwój rolnictwa nie przyczynił się do wyeliminowania głodu na świecie. Obejrzyjcie dwa fragmenty filmu, którego światowa premiera 5 czerwca 2009 roku, w Dniu Ziemi była największym na świecie multimedialnym wydarzeniem proekologicznym.

Krok 2. Globalne współzależności – globalne ocieplenie a migracje (15 minut)

Rozdaj kartki, na których uczennice i uczniowie, będą zapisywali najistotniejsze informacje z filmu dotyczące przyczyn globalnego ocieplenia i jego skutków. Puść fragment filmu na temat globalnego ocieplenia i migracji: od 1:22:44 („Wszystko rozbija się o węgiel”) do 1:33:04 („Migracje są nieuchronne”). Transkrypcja fragmentu filmu znajduje się w Załączniku 6.

Krok 3. Dyskusja (20 minut)

1. Poproś uczniów i uczennice o dopisanie ostatnich myśli i przemyśleń dotyczących filmu. Wytlumacz, że na podstawie obejrzanego fragmentu i notatek wspólnie stworzycie ciąg przyczynowo-skutkowy wpływu globalnego ocieplenia na powstawanie i kierunki migracji.
2. Wspomnij o Artykule 13. Powszechnej deklaracji praw człowieka¹:

Artykuł 13. Powszechnej deklaracji praw człowieka

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego państwa.
2. Każdy człowiek ma prawo do opuszczania jakiegokolwiek kraju, łącznie ze swym własnym, i do powrotu do swojego kraju.

3. Przeprowadź dyskusję, w której m.in. za pomocą poniższych pytań stworzycie ciąg przyczynowo-skutkowy. Wyznacz osobę, która będzie zapisywała na tablicy/flipcharcie poszczególne elementy tego ciągu. Ciąg może się składać – w zależności od pomysłów uczennic i uczniów – z czterech do sześciu elementów. Koordynuj dyskusję, by szła w odpowiednim kierunku – być może nie będzie trzeba zadawać wszystkich poniższych pytań (w nawiasach podano przykładowe odpowiedzi).

- Jakie są najważniejsze paliwa napędzające działalność człowieka? (Ropa naftowa, węgiel, gaz).
- Do czego wykorzystujemy te paliwa? (Transport, przemysł, rolnictwo, produkcja energii elektrycznej).
- Jaki jest najważniejszy negatywny skutek wykorzystywania tych paliw? (Podczas spalania dochodzi do emisji dwutlenku węgla, co przyczynia się do globalnego ocieplenia; największy udział w emisji CO₂ mają państwa najbardziej rozwinięte gospodarczo).
- Gdzie najlepiej widać skutki globalnego ocieplenia? (Bieguny Ziemi).
- Co się dzieje w wyniku ocieplenia klimatu na biegunach? (Topnieje pokrywa lodowa).
- Co się dzieje w wyniku topnienia lodowców? (Podnosi się poziom mórz i oceanów).
- Co się dzieje na skutek podnoszenia się poziomu mórz i oceanów? (Obszarom nizinym na całym świecie grozi zalanie).
- Jak podniesienie się poziomu mórz i oceanów wpłynie na miejsca zamieszkania i osiedlania się ludzi? (Ludzie zaczną migrować z terenów zagrożonych zalaniem).

Przykładowy ciąg przyczynowo-skutkowy:

- W trakcie spalania węgla (i innych paliw kopalnych) uwalniamy do atmosfery dwutlenek węgla; największymi emitentami CO₂ są społeczeństwa państw wysoko uprzemysłowionych.

¹ Przytoczone w tej publikacji fragmenty Powszechnej deklaracji praw człowieka to cytaty z dokumentu bądź ich parafrazy.

- Efekt cieplarniany prowadzi do stałych zmian klimatu na Ziemi, w wyniku których m.in. topnieją lodowce, a spływająca z gór woda, która trafia do mórz i oceanów, podnosi ich poziom.
- Podnoszący się poziom wód zagraża istnieniu państw wyspiarskich i nisko położonych miejscowości nadbrzeżnych, zamieszkałych przez społeczności, w których emisja dwutlenku węgla jest dużo niższa niż średnia światowa.
- W poszukiwaniu lepszych warunków do życia mieszkańcy tych terenów zaczynają powoli opuszczać dotychczasowe miejsca zamieszkania i migrują do innych państw.

4. Podziel klasę na grupy. Zadaniem każdej grupy jest narysowanie stworzonego wspólnie ciągu przyczynowo-skutkowego. Po zakończeniu pracy każda grupa prezentuje swój rysunek.

Krok 4. Globalne współzależności – rolnictwo a głód (15 minut)

Rozdaj kartki, na których uczennice i uczniowie będą zapisywali najistotniejsze informacje z filmu dotyczące rolnictwa i jego związku z problemem głodu na świecie. Puść fragment filmu dotyczący rolnictwa i głodu na świecie: od 27:24 („Ale jak tu podbijać świat z pustym żołądkiem”) do 38:35 („Nie wspominając o ropie, którą pochłaniają proces produkcji i transport”). Transkrypcja znajduje się w Załączniku 7.

Krok 5. Dyskusja i burza pomysłów (25 minut)

1. Po projekcji zaproponuj uczennicom i uczniom dyskusję na temat poruszony w tej części filmu. Wspomnij o Artykule 22. Powszechnej deklaracji praw człowieka:

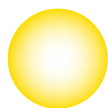
Artykuł 22. Powszechnej deklaracji praw człowieka

Każdy człowiek jako członek społeczeństwa ma prawo do zabezpieczenia społecznego i jest upoważniony, dzięki wysiłkowi narodowemu i współpracy międzynarodowej oraz stosownie do organizacji i zasobów danego państwa, do korzystania z praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych, nieodzownych dla jego godności i swobodnego rozwoju jego osobowości.

2. Zapytaj młodych ludzi, jakie informacje zapisali na swoich kartkach.
3. Wy tłumacz klasie, że waszym celem będzie ustalenie, na podstawie informacji z filmu, jakie skutki przyniósł nie zrównoważony rozwój rolnictwa. Poinformuj młodzież, że w trakcie dyskusji będziecie wspólnie uzupełniać tabelę.
4. Narysuj na tablicy tabelę.

Skutki rozwoju rolnictwa	
Pozytywne	Negatywne

5. Poproś chętną osobę, aby zapisywała w tabeli propozycje podane przez kolegów i koleżanki.
6. Podczas dyskusji zwróć uwagę młodzieży na to, że niektóre kwestie mogą być zarówno pozytywne, jak i negatywne, bo wszystko w przyrodzie jest sprzężone (np. pestycydy pozytywnie wpływają na wzrost upraw, jednak zanieczyszczają środowisko).

Krok 6. Podsumowanie (5 minut)

1. W kilku zadaniach podsumuj całą lekcję, szczególnie uwzględniając ostatnią dyskusję na temat rolnictwa.
2. Na zakończenie zaproś młodzież do rundki podsumowującej. Przygotuj dla wszystkich kartki z pytaniami:
 - Co było najciekawsze w zajęciach?
 - Co cię zaskoczyło?
 - Zapisz najważniejszy wniosek, jaki nasuwa ci się po zajęciach.

WARSZTAT 3.

POPULARYZACJA CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAW CZŁOWIEKA

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA:

- ✂ ma świadomość, że jego/jej działania lokalne mają wpływ na globalne współzależności;
- ✂ potrafi planować działania i współpracować w grupie;
- ✂ umie przedstawiać swoje opinie i argumenty, stosując rozumowanie przez analogię;
- ✂ rozwija umiejętność krytycznego i logicznego myślenia.

CZAS TRWANIA: 90 minut

MATERIAŁY:

- ✂ urządzenie audiowizualne z dostępem do Internetu;
- ✂ film *HOME: Ziemia S.O.S.* z polskim lektorem, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50> (dostęp: 17.08.2020);
- ✂ flipcharty;
- ✂ kredki i mazaki;
- ✂ materiały różnego rodzaju: bibuła, plastelina, kolorowe taśmy klejące, kolorowe gazety itp.

Wskazówki dla osoby prowadzącej:

Głównym celem zajęć jest zwrócenie uwagi uczniów i uczennic na zagadnienia globalne mające odzwierciedlenie w naszym codziennym życiu oraz skłonienie młodzieży do refleksji nad tym, jakie aktywności możemy podjąć, aby mieć wpływ na przyszłość świata i przyczynić się do zmniejszenia skutków szkodliwej dla środowiska działalności człowieka. Omawianie zagadnień odbędzie się w oparciu o film *HOME: Ziemia S.O.S.*

Krok 1. Wprowadzenie (4 minuty)

Poinformuj młodzież, że na zajęciach wspólnie podsumujecie informacje, które dotąd zdobyliście, oraz zastanowicie się nad tym, jak rozpropagować tę wiedzę i uświadomić innym, że musimy zacząć wspólnie przeciwdziałać zagrożeniom wynikającym z globalnego ocieplenia/nie zrównoważonego rolnictwa i realizować Cele Zrównoważonego Rozwoju oraz prawa człowieka.

Krok 2. Nasz wkład w walkę o lepszy świat (6 minut)

Pokaż fragment filmu od 1:39:30 („Stworzyliśmy zjawiska, nad którymi nie mamy kontroli”) do 1:45:24 („Każdy, i bogaty, i biedny, może wnieść swój wkład”). Transkrypcja fragmentu znajduje się w Załączniku 8.

Krok 3. Dyskusja (10 minut)

Poproś uczniów i uczennice o ustosunkowanie się do obejrzanego fragmentu filmu. Zastanówcie się wspólnie, jaki ma on związek z omawianymi na warsztatach Celami Zrównoważonego Rozwoju i prawami człowieka. Przedyskutujcie najbardziej palące kwestie w kontekście możliwych rozwiązań. Przeanalizujecie, które działania mają wpływ globalny, a które lokalny. Które lokalne działania każdego i każdej z nas, powtórzone 1000 razy przez inne osoby, będą oddziaływać na różne zakątki świata?

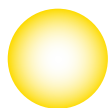
Krok 4. Działanie: tworzymy plakat! (20 minut)

1. Głównym celem tego działania jest zaprezentowanie większemu gronu odbiorców i odbiorczyń informacji zdobytych przez uczniów i uczennice w trakcie poprzednich globalnych lekcji dla zrównoważonego świata.
2. Podziel klasę na czteroosobowe grupy. Zadaniem każdej grupy jest wykonanie plakatu na jeden z dwóch tematów podanych poniżej. Postaraj się, aby taka sama liczba grup tworzyła plakaty na poszczególne tematy. Zaznacz, że treść plakatów ma nawiązywać do tematyki omawianej na wcześniejszych warsztatach. Pomocne mogą być winiety Celów Zrównoważonego Rozwoju z pierwszego warsztatu (Załącznik 4.) oraz skrócona wersja Powszechnej deklaracji praw człowieka (Załącznik 9.).

Tematy:

- Cele Zrównoważonego Rozwoju. Wybierzcie dwa Cele i przedstawcie je tak, by osoby nieznające tematu zainteresowały się nim. Każdy Cel zaprezentujcie jako możliwy do realizowania indywidualnie.
 - Prawa człowieka. Wybierzcie dwa spośród praw człowieka i przedstawcie je tak, by osoby nieznające tematu zainteresowały się nim.
3. Inspiracja: Stworzone plakaty mogą zostać omówione przez przedstawicieli/przedstawicielki grup podczas godzin wychowawczych. Po prezentacji można je zawiesić w holu szkoły.

4. Uwaga: Możecie zdecydować, jaką formę przyjmie wasze działanie. W ramach tego warsztatu możecie stworzyć plakat/gazetkę ścienną/prezentację multimedialną/happening. Wszystko zależy od waszej kreatywności i możliwości szkoły.

Krok 5. Podsumowanie (5 minut)

1. Każda grupa prezentuje i omawia swój plakat. Pozostali uczniowie i uczennice mogą zadawać pytania.
2. Na zakończenie zaproś młodzież do rundki podsumowującej. Przygotuj dla wszystkich kartki z pytaniami:
 - Co było najciekawsze w zajęciach?
 - Co cię zaskoczyło?
 - Zapisz najważniejszy wniosek, jaki nasuwa ci się po zajęciach.

Autorka: Mariola Romel-Kosiedowska

ZAŁĄCZNIKI

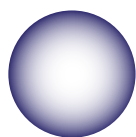

WARSZTAT 1.

MOJE DZIAŁANIA

A CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAWA CZŁOWIEKA

Załącznik 1. Cele Zrównoważonego Rozwoju i prawa człowieka

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Nowa Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i zawarte w niej Cele Zrównoważonego Rozwoju mają ogromne znaczenie dla całego świata – naszej planety i wszystkich ludzi. Dokument został przyjęty podczas Szczytu Zrównoważonego Rozwoju, który odbył się w dniach 25–27 września 2015 roku w Nowym Jorku. 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju oraz powiązane z nimi zadania przyczyniają się do budowy świata, w którym ubóstwo zostanie wyeliminowane. Cele i zadania są ukierunkowane na wzrost gospodarczy, rozwój społeczny i ochronę środowiska. Zarówno Agenda, jak i Cele mają charakter powszechny, dotyczą bowiem wszystkich ludzi oraz krajów rozwijających się i tych rozwiniętych gospodarczo; koncentrują się na kwestiach poprawy jakości życia ludzi, ochrony socjalnej i ochrony środowiska.

FUNDAMENTY CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

- Ludzie – należy wyeliminować ubóstwo i głód we wszystkich formach (Cele 1., 2., 3., 4., 5. i 6.).
- Dobrobyt – należy zapewnić wszystkim ludziom godne i satysfakcjonujące życie (Cele 7., 8., 9., 10. i 11.).
- Nasza planeta – należy chronić środowisko poprzez zrównoważoną konsumpcję i produkcję, zrównoważone zarządzanie surowcami naturalnymi oraz poprzez pilne podejmowanie działań przeciwko zmianom klimatycznym (Cele 12., 13., 14. i 15.).

- Pokój na świecie – należy budować pokojowe i inkluzywne (włączające) społeczeństwa, wolne od strachu i przemocy. Nie ma zrównoważonego rozwoju bez pokoju, podobnie jak nie ma pokoju bez zrównoważonego rozwoju (Cel 16.).
- Partnerstwo – należy zorganizować środki potrzebne do wdrożenia Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez rewitalizację globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju (Cel 17.).

CECHY CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Cele są powszechne.

- Dotyczą wszystkich państw oraz wszystkich ludzi.
- Odnoszą się zarówno do nierówności pomiędzy krajami, jak i do nierówności panujących wewnątrz państw. Wzięto w nich pod uwagę różne realia i możliwości.
- Każdy może się włączyć do działań opisanych w Celach Zrównoważonego Rozwoju – ich realizacja leży w interesie każdego człowieka.

Cele są niepodzielne.

- Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju inicjuje działania na wielu poziomach: rządów państw, przedstawicieli sektora prywatnego, społeczeństwa obywatelskiego, naukowców i wszystkich zainteresowanych.
- Cele Zrównoważonego Rozwoju są współzależne. Muszą być realizowane jednocześnie. Nie da się wyeliminować głodu bez zapewnienia pokoju i zwalczania zmian klimatycznych. Nie będzie równości płci, jeśli nie zapewni się wszystkim dostępu do edukacji.

Cele mają przekształcić świat.

- Istotnym elementem Celów Zrównoważonego Rozwoju jest dążenie do tego, by żadna osoba lub grupa ludzi i żaden region czy kraj nie zostały pominięte.
- To agenda dla planety – naszego wspólnego domu. To agenda wspólnego dobrobytu, pokoju i partnerstwa.

PRAWA CZŁOWIEKA

Powszechna deklaracja praw człowieka została przyjęta 10 grudnia 1948 roku. Dokument jest źródłem inspiracji dla wielu międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka. Ma znaczący wpływ na takie kwestie, jak: zwalczanie niesprawiedliwości, rozwiązywanie konfliktów i problemów społeczeństw doświadczających represji czy wysiłki na rzecz zapewnienia powszechnego poszanowania praw człowieka. Prawa człowieka to podstawowe normy przysługujące każdemu z nas, wynikające z samego faktu bycia człowiekiem, np. prawo do życia, wolność słowa, zrzeszania się czy prawo do edukacji. Podstawą wszystkich praw i wolności jest godność każdego człowieka.

PRAWA CZŁOWIEKA MAJĄ CHARAKTER:

- **powszechny** (są takie same dla każdego człowieka niezależnie od wyznawanych przez niego wartości, jego poglądów czy religii);
- **przyrodzony** (istnieją niezależnie od woli władzy czy przepisów prawa, państwo ma zapewnić jedynie system ich ochrony);
- **niezbywalny** (żadna władza nie może nam ich odebrać, nie można się ich zrzec);
- **nienaruszalny** (istnieją niezależnie od władzy i nie mogą być przez nią dowolnie regulowane);
- **naturalny** (posiadamy je z racji godności osobowej, człowieczeństwa, a nie z powodu czyjejś decyzji czy z nadania);
- **niepodzielny** (stanowią integralną i współzależną całość).

Podmiotem praw człowieka jest zazwyczaj jednostka, a nie grupa ludzi (prawa indywidualne), dają one możliwość korzystania z wszelkich innych praw (prawa podstawowe), dlatego ich przestrzeganie powinno być gwarantowane i chronione przez państwo.

PRAWA CZŁOWIEKA DZIELIMY TAKŻE NA:

- **prawa** (prawa pozytywne) – władza ma obowiązek podejmowania działań na rzecz jednostki, a jednostka ma prawo żądać przysługujących jej praw;
- **wolności** (prawa negatywne) – władza ma obowiązek powstrzymywania się od działań w określonych obszarach naszego życia.

Prawa człowieka mogą być ograniczane tylko w ściśle określonych sytuacjach, zdefiniowanych w dokumentach międzynarodowych lub konstytucjach państw (np. ze względu na ochronę określonych wartości albo zagrożenie, takie jak wojna). Istnieją jednak prawa absolutne, których nie można ograniczyć w żadnym przypadku – są to wolność od tortur i wolność od niewolnictwa.

Źródła:

- Stowarzyszenie Amnesty International, *Pomocnik dydaktyczny*, 2018, <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2019/03/POMOCNIK-DYDAKTYCZNY-o-migracjach-prawach-czlowieka-i-zrownowazonym-rozwoju.pdf>, dostęp: 19.08.2020.
- Stowarzyszenie Amnesty International, www.amnesty.org.pl, dostęp: 19.08.2020.
- Organizacja Narodów Zjednoczonych, www.un.org.pl, dostęp: 19.08.2020.
- Ośrodek Informacji Narodów Zjednoczonych w Warszawie, <http://www.unic.un.org.pl/>, dostęp: 19.08.2020.
- Fundacja Dla Demokracji, www.dlademokracji.pl, dostęp: 19.08.2020.

Załącznik 2. Instrukcja do rysowania

- 1.** Narysuj to, co masz najcenniejszego, lub to, na co nie szkoda ci pieniędzy.
- 2.** Narysuj swoją ulubioną potrawę.
- 3.** Narysuj to, co pamiętasz ze swojej pierwszej wizyty u lekarza.
- 4.** Napisz tytuł swojej ulubionej książki.
- 5.** Narysuj i podpisz kobietę, która jest dla ciebie autorytetem lub która cię zainspirowała.
- 6.** Narysuj szklankę z wodą. Czy jest do połowy pełna, czy do połowy pusta?
- 7.** Narysuj znak równości.
- 8.** Narysuj miasto swoich marzeń.
- 9.** Narysuj rzecz, którą ostatnio kupiłeś/kupiłaś.
- 10.** Narysuj miejsce na łonie natury, gdzie lubisz spędzać czas wolny.
- 11.** Narysuj morze, plażę, mewy, słońce, statek na horyzoncie.
- 12.** Narysuj ładny widoczek gór, strumyka, lasu oraz chatę na zboczu góry.
- 13.** Narysuj pacyfkę (znak pokoju).

Załącznik 3. Każdy człowiek, a więc i ty

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

- 1.** Masz potrzeby i chciałbyś/chciałabyś mieć środki, żeby je zaspokajać. Szczególnie te podstawowe, jak jedzenie, ubranie, dach nad głową, edukacja. Jest ich dużo. Życie za mniej niż 1,90 dolara dziennie to stanowczo za mało, żeby zaspokajać swoje potrzeby i dobrze funkcjonować w społeczeństwie – bez względu na to, gdzie mieszkasz.
- 2.** Masz prawo do żywności i jest to jedno z praw człowieka. Na świecie jest blisko 8 miliardów osób, a co dziewiąta z nich cierpi głód i niedożywienie², chociaż produkuje się tyle żywności, że wszyscy mielibyśmy co jeść, gdyby nie nierówna dystrybucja dóbr. Bez jedzenia nie mamy siły pracować i się uczyć, czyli tracimy szansę na rozwój.

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

- 3.** Chcesz być zdrowy/zdrowa i potrzebujesz do tego opieki medycznej. Od urodzenia do śmierci korzystamy z pomocy lekarzy i lekarek, pielęgniarzy i pielęgniarek. Nowe zdobycze technologii i zaawansowane badania dają nadzieję, że wyleczymy skomplikowane choroby i będziemy się cieszyć dobrym zdrowiem i życiem.
- 4.** Masz prawo do edukacji, która często jest szansą, by się rozwijać. Nauka czytania i pisanie to przepustka do rozumienia świata wokół ciebie. Dzięki niej możesz się nauczyć nowych rzeczy, poznać innych ludzi, zdobyć zawód, zmienić coś w swoim życiu.

² Statystyki Światowego Programu Żywnościowego – agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych.

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

5. Masz prawo czuć się wolnym/wolną i równym/równą wobec innych, decydować o swoim losie. Kobiety i dziewczynki wciąż o to walczą. Chcą być nie tylko matkami czy babciami, lecz także wynalazczyniami, kosmonautkami, dyrektorkami. Mają prawo do podejmowania decyzji o swoim życiu w każdym aspekcie, bo są ludźmi. Nieważne, z jakiej rodziny, z jakiego kręgu kulturowego czy kontynentu pochodzą.
6. Masz prawo do dostępu do wody pitnej oraz infrastruktury zapewniającej ci godne warunki sanitarne. Woda jest prawem człowieka, a nie towarem. Bez wody nie przeżyjemy. Dlatego musimy dbać o jej ujścia oraz o to, żeby była dostępna dla każdego.

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

7. Rodzisz się równy wobec innych i chcesz, by traktowano cię tak samo jak innych. Oczekujesz, że twoje prawa będą respektowane, bez względu na to, kim jesteś, jak wyglądasz, kogo kochasz i w co wierzysz. Wiesz, że ludzie różnią się od siebie, mogą mieć różne potrzeby i marzenia. I ta różnorodność jest piękna.
8. Bez względu na to, gdzie mieszkasz, masz prawo oczekiwać, że przestrzeń, w której żyjesz, będzie sprzyjała rozwojowi twojej społeczności lokalnej. Bo przecież miasta są przede wszystkim dla ich mieszkańców i mieszkanki. Twoje miejsce na ziemi nie może jednak zakłócać naturalnego rytmu przyrody, więc powinno rozwijać się w sposób zrównoważony, z troską o czyste powietrze, tereny zielone i wspólną przestrzeń dla wszystkich.

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

9. Lubisz mieć przynajmniej kilka fajnych rzeczy. Na rynku wciąż pojawiają się nowe modele telefonów komórkowych, sklepy odzieżowe kuszą przecenami, a supermarkety oferują kolorowe owoce z odległych kontynentów. Czy potrzebujemy tego wszystkiego, by żyć w szczęściu? Czy wszystkie te rzeczy zostały wytworzone z myślą o środowisku naturalnym i przestrzeganiu praw człowieka?
10. Nie żyjesz w próżni. Dlatego tak ważne jest to, czy i jak dbasz o środowisko wokół siebie. Działalność ludzka ma wielki wpływ na klimat. Wobec tego powinniśmy dążyć do ograniczenia naszego wpływu na emisję gazów cieplarnianych, anomalie pogodowe czy rosnące góry odpadów (w tym zwłaszcza plastiku).

KAŻDY CZŁOWIEK, A WIĘC I TY

11. Zależysz od ekosystemu planety, a więc i od mórz, oceanów i innych zbiorników wodnych. Bo morze to nie tylko cel wakacyjnych podróży, lecz także ważny element przyrody. Ingerencja człowieka w zasoby wodne jest wielka. Wielkość wyspy plastiku na Oceanie Spokojnym jest większa niż powierzchnia Polski; nie możemy już odwracać wzroku od tego problemu.
12. Masz prawo wypoczywać na łonie natury i cieszyć się pięknem środowiska naturalnego. Dlatego powinniśmy dbać o bioróżnorodność oraz tereny leśne, które dają nam wytchnienie i są niezbędne do prawidłowego funkcjonowania naszej planety.
13. Masz prawo żyć z dala od wojen i konfliktów. W miejscu, gdzie czujesz się bezpiecznie, gdzie panuje pokój, gdzie możesz – jeśli to konieczne – liczyć na sprawiedliwy proces sądowy oraz gdzie możesz wziąć udział w wolnych i demokratycznych wyborach.

Załącznik 4. Winiety Celów Zrównoważonego Rozwoju

Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie.

Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo.

Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt.

Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie.

Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt.

Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi.

Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie.

Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywnie zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.

Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie.

10 MNIEJ
NIERÓWNOŚCI

Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami.

11 ZRÓWNOWAŻONE
MIASTA
I SPOŁECZNOŚCI

Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

13 DZIAŁANIA
W DZIEDZINIE
KLIMATU

Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom.

14 ŻYCIE
POD WODĄ

Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób równoważony.

15 ŻYCIE
NA LĄDZIE

Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczanie pustoszczenia, powstrzymywanie i odwracanie procesu degradacji gleby oraz powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej.

16 POKÓJ,
SPRAWIEDLIWOŚĆ
I SILNE INSTYTUCJE

Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.

17 PARTNERSTWA
NA RZECZ CELÓW

Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

WARSZTAT 2.

WSPÓLZALEŻNOŚCI LOKALNE I GLOBALNE A CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAWA CZŁOWIEKA

Załącznik 5. Dane liczbowe zaprezentowane w filmie – materiał dla osoby prowadzącej

- 20% światowej populacji zużywa 80% ziemskich zasobów.
- Na świecie wydaje się 12 razy więcej na zbrojenia niż na pomoc dla krajów rozwijających się.
- 5 tysięcy ludzi dziennie umiera z powodu zanieczyszczenia wody pitnej.
- 1 miliard ludzi nie ma dostępu do bezpiecznej wody pitnej.
- Prawie miliard ludzi chodzi głodnych.
- Ponad 50% zbóż, którymi handluje się na świecie, wykorzystywanych jest na paszę dla zwierząt lub na biopaliwa.
- 40% ziem uprawnych doznało trwałego uszczerbku.
- Co roku znika 13 milionów hektarów lasów.
- Co czwarty ssak, co ósmy ptak i co trzeci płaz jest zagrożony wymarciem. Gatunki wymierają w tempie tysiąc razy szybszym od naturalnego.
- Przy obecnej skali połowów do roku 2050 w oceanach nie będzie ryb.
- Ostatnie 15 lat to najcieplejszy okres w historii.
- Pokrywa lodowa jest o 40% cieńsza niż 40 lat temu.
- Do roku 2050 będzie co najmniej 250 milionów uciekinierów klimatycznych.

Źródło: Film *HOME: Ziemia S.O.S.*, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50>, dostęp: 29.08.2020.

Załącznik 6. Transkrypcja fragmentu filmu

GLOBALNE OCIEPLENIE A MIGRACJE

(1:22:44) Wszystko rozbija się o węgiel. Za kilkadziesiąt lat węgiel, który z naszej atmosfery uczynił piec, a który przez miliony lat przechwytywała przyroda, w całości do niej wróci. Atmosfera się ogrzewa. Taki obrazek jeszcze kilka lat temu byłby nie do pomyślenia.

Transport, przemysł, deforestacja, rolnictwo. Nasza działalność prowadzi do emisji gigantycznych ilości dwutlenku węgla. Nieświadomie zakłóciliśmy równowagę klimatyczną Ziemi.

Wszyscy z uwagą przyglądają się biegunom, gdzie najbardziej widać skutki globalnego ocieplenia. Dzieje się to szybko, bardzo szybko. Poszerza się Przejście Północno-Zachodnie, łączące Amerykę, Europę i Azję. Topnieje arktyczna pokrywa lodowa. Wskutek globalnego ocieplenia pokrywa lodowa jest obecnie o 40% cieńsza niż 40 lat temu. Z roku na rok kurczy się jej powierzchnia w porze letniej. Do roku 2030 może zniknąć. Niektórzy przepowiadają, że do 2015. Wkrótce wody te będą wolne od lodu przez kilka letnich miesięcy w roku.

Promienie słoneczne, które wcześniej odbijał lód, przenikają teraz do zimnej wody, ogrzewając ją. Proces ocieplenia przyspiesza. Ten lód to archiwa naszej planety. Stężenie dwutlenku węgla nie było tak wysokie od setek tysięcy lat. Ludzkość nigdy dotąd nie żyła w takiej atmosferze. Nadmierna eksploatacja zasobów naturalnych zagraża życiu wszystkich gatunków. Zmiana klimatu przybliży to zagrożenie. Do roku 2050 zagrożona wymarciem może być ¼ gatunków. Na obszarach polarnych naturalna równowaga została już zakłócona.

U wybrzeży Grenlandii jest coraz więcej gór lodowych. Powierzchnia pokrywy lodowej wokół bieguna północnego w ciągu 30 lat zmniejszyła się o 30%. Wskutek ocieplenia na Grenlandii słodka woda z całego kontynentu spływa do słonych wód oceanów. Grenlandzki lód zawiera 20% słodkiej wody całej planety. Jeśli stopnieje, poziom morza podniesie się o prawie 7 metrów. Ale tutaj nie ma przemysłu. Pokrywa lodowa Grenlandii ponosi skutki emisji gazów cieplarnianych w innych częściach globu. Nasz ekosystem nie zna granic, nasze działania wywołują oddźwięk na całej Ziemi. Atmosfera naszej planety to niepodzielna całość. To nasze wspólne dobro. W krajobrazie Grenlandii pojawiają się jeziora. Pokrywa lodowa zaczęła topnieć w tempie, którego jeszcze 10 lat temu nie przewidywali nawet najbardziej pesymistyczni naukowcy. Coraz więcej tych lodowcowych rzek łączy się i przebija przez powierzchnie. Sądzono, że woda zamrznie w głębinach lodu, ale ona nadal płynie pod lodem, niosąc pokrywę lodową do morza, gdzie tworzy ona góry lodowe.

Gdy słodka woda z grenlandzkiej pokrywy lodowej stopniowo sączy się do słonej wody oceanów, zagrożone są nizinne obszary na całym świecie. Poziomy mórz podnoszą się. Przybierająca w miarę ocieplenia woda w samym XX wieku spowodowała ich podniesienie o 20 centymetrów. Wszystko się destabilizuje. Rify koralowe są niezwykle wrażliwe na najmniejszą zmianę temperatury wody. 30% z nich już zniknęło, a są istotnym ogniwem w łańcuchu gatunków.

W atmosferze zmieniają kierunek główne prądy wiatrów. Zmieniły się cykle opadów, a także geografia klimatu. Na linii frontu są mieszkańcy nisko położonych wysp. Są coraz bardziej zaniepokojeni, niektórzy już szukają nowych, bardziej przyjaznych terenów. Co zrobią największe miasta na świecie, takie jak Tokio, najludniejsze miasta na świecie, jeśli coraz szybciej będzie się podnosił poziom morza? Prognozy naukowców z roku na rok stają się coraz bardziej niepokojące. 70% światowej populacji mieszka na przybrzeżnych równinach. 11 z 15 największych miast leży na wybrzeżu lub przy ujściu rzeki. Wraz z podniesieniem się mórz sól wtargnie do wód gruntowych, pozbawiając mieszkańców wody pitnej. Migracje są nieuchronne. (1:33:04)

Źródło: Film *HOME: Ziemia S.O.S.*, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50>, dostęp: 29.08.2020.

Załącznik 7. Transkrypcja fragmentu filmu

NIEZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ ROLNICTWA I JEGO KONSEKWENCJE

(27:24) Ale jak tu podbijać świat z pustym żołądkiem.

Wynalezienie rolnictwa odmieniło przyszłość dzikich istot szukających jedzenia, którymi byli ludzie. Rolnictwo zmieniło ich dzień, była to pierwsza wielka rewolucja. Rozwinęło się zaledwie 8–10 tysięcy lat temu, lecz zmieniło stosunek ludzi do przyrody. Koniec z nieprzewidywalnością polowań i zbieractwa. Pojawiły się pierwsze nadwyżki żywnościowe. To rolnictwo doprowadziło do powstania miast i cywilizacji. W rolnictwie ludzie wykorzystali energię zwierząt i roślin, z których w końcu czerpali zyski. Błędła pamięć o tysiącach lat poszukiwania jedzenia. Nauczyli się przystosowywać zboża do różnych gleb i warunków klimatycznych, nauczyli się zwiększać plony i tworzyć nowe odmiany. Na co dzień zmartwieniem wszystkich ludzi, tak jak i innych gatunków, jest wyżywienie siebie i rodziny. Gdy gleba nie jest zbyt szczodra, gdy brakuje wody, ludzie podejmują kolosalne wysiłki, by na kilku jałowych akrach odcisnąć piętno swojej pracy.

Ludzie kształtowali ląd z cierpliwością i oddaniem, jakich wymaga ziemia, powtarzając wciąż od nowa ten niemal ofiarny rytuał.

Rolnictwo nadal jest najbardziej rozpowszechnionym zajęciem na świecie, połowa ludzkości uprawia ziemię. 80% rolników pracuje ręcznie. Rolnictwo jest niczym tradycja przekazywana z pokolenia na pokolenie, w pocie czoła, trudzie i znoju, bo dla ludzkości to podstawowy warunek przetrwania. Długo polegano na sile mięśni, lecz w końcu ludzkość znalazła sposób, by dotrzeć do energii zakopanej głęboko w ziemi.

Te płomienie też pochodzą od roślin. Światło słoneczne w pigułce. Czysta energia, energia słońca przechwytywana na przestrzeni milionów lat przez miliony roślin przeszło 100 milionów lat temu. Węgiel, gaz a przede wszystkim ropa naftowa. Ta energia w pigułce uwolniła ludzi od znoјnej pracy na roli. Dzięki ropie ludzie zaczęli wyzwalać się z czasu; dzięki ropie niektórzy z nas zyskali niespotykane dotąd udogodnienia. W ciągu 50 lat, w ciągu jednego ludzkiego życia dokonaliśmy na Ziemi bardziej radykalnych zmian niż wszystkie dotychczasowe pokolenia razem wzięte.

Szybko, jeszcze szybciej; przez ostatnie 60 lat podwoiła się liczba ludności na ziemi, a ponad 2 miliardy ludzi przeniosły się do miast.

Szybko, jeszcze szybciej; chińskie miasto Shenzhen, w którym są setki wieżowców i miliony mieszkańców, jeszcze 40 lat temu było maleńką wioską rybacką.

Szybko jeszcze szybciej; w Szanghaju w ciągu 20 lat wybudowano 3 tysiące wież i drapaczy chmur, w budowie jest kilkaset następnych.

Obecnie ponad połowa z 7 miliardów mieszkańców świata mieszka w miastach.

Nowy Jork, pierwsze megalopolis na świecie, to symbol wykorzystania przez ludzki geniusz energii, której dostarcza Ziemia. Siła robocza milionów imigrantów, energia węgla, nieokiełznana moc ropy, elektryczność zaowocowały wynalezieniem wind, które z kolei pozwoliły na budowę drapaczy chmur.

Nowy Jork to 16. pod względem wielkości gospodarka na świecie.

Ameryka jako pierwsza odkryła i wykorzystwała niezwykłą siłę czarnego złota, dzięki niemu kraj farmerów stał się krajem przemysłowców rolnych. Ludzi zastąpiły maszyny, litr ropy wytwarza tyle energii, co w ciągu doby sto par rąk ludzkich. Lecz na świecie zaledwie

3% rolników korzysta z traktorów; niemniej ich produkcja zdominowała świat. W Stanach Zjednoczonych pozostało zaledwie 3 miliony rolników. Produkują oni dość zboża, żeby wyżywić 2 miliardy ludzi. Jednak większość ich plonów nie trafia na ludzkie stoły. W Stanach Zjednoczonych i wszystkich innych krajach uprzemysłowionych przerabia się je na paszę lub biopaliwa.

Energia w pigułce odeгнаła widmo suszy, które prześladowało ziemie uprawne. Rolnictwo jest odpowiedzialne za 70% światowego zużycia wody.

W przyrodzie wszystko jest sprzężone. Ekspansja ziem uprawnych i upraw monokulturowych sprzyjała rozwojowi pasożytów. Wytępiły je pestycydy – kolejny dar petrochemicznej rewolucji. Nieurodzaj i głód stały się odległym wspomnieniem. Teraz największym problemem było, co począć z nadwyżkami wytworzonymi przez nowoczesne rolnictwo. Lecz toksyczne pestycydy przeniknęły do powietrza, gleb, roślin, zwierząt, rzek i oceanów, wnikały do jądra komórek, podobnie jak komórka macierzysta wspólna dla wszystkich form życia. Czy są szkodliwe dla ludzi, których uwolniły od głodu?

[...] Nowe rolnictwo uniezależniło nas od jakości gleb i pór roku. Nawozy sztuczne dawały bezprecedensowe wyniki na ignorowanych dotąd terenach. Dostosowanie plonów do gleb i klimatu umożliwiło produkcję niezwykle wydajnych i łatwych w transporcie odmian. I tak w ubiegłym stuleciu znikło $\frac{3}{4}$ odmian, do których ludzie dochodzili przez tysiące lat. Widok aż po horyzont, pod spodem nawóz, na górze – plastik. Cieplarnie w Hiszpańskiej Almerii to ogród warzywny Europy. Tony jednowymiarowych warzyw czekają co dzień na setki samochodów dostawczych, które rozwiożą je do europejskich supermarketów.

Im bardziej rozwinięty kraj, tym więcej mięsa spożywają jego mieszkańcy. Jak zaspokoić rosnący światowy popyt, jeśli nie za pomocą hodowli bydła przypominających obóz koncentracyjny. Wszystko dzieje się szybciej. Nawet cykl życiowy zwierząt hodowlanych, które nigdy nie widziały łąki. Wytwarzanie mięsa szybciej niż zwierzęcia stało się codziennością. Na tych wielkich pastwiskach tratowanych przez miliony sztuk bydła nie rośnie nawet żdźbło trawy. Ciężarówki zwożą ze wszystkich zakątków kraju tony ziarna, śruty sojowej i granulatów białkowych, które staną się tonami mięsa. W efekcie uzyskanie kilograma ziemniaków wymaga 100 litrów wody, 1 kilograma ryżu – 4 litrów, a kilograma wołowiny – aż 13 tysięcy litrów. Nie wspominając o ropie, którą pochłania proces produkcji i transport. (38:35)

Źródło: Film *HOME: Ziemia S.O.S.*, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50>, dostęp: 29.08.2020.

WARSZTAT 3.

POPULARYZACJA CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I PRAW CZŁOWIEKA

Załącznik 8. Transkrypcja fragmentu filmu

KOSZT NASZYCH DZIAŁAŃ

(1:39:30) Stworzyliśmy zjawiska, nad którymi nie mamy kontroli. Od początku naszego istnienia woda, powietrze i formy życia są ze sobą ściśle powiązane. Ale my ostatnio te więzi zerwaliśmy. Spójrzmy prawdzie w oczy. Musimy wierzyć w to, co wiemy. Wszystko, co tu widzieliśmy, to skutki ludzkich działań. Ukształtowaliśmy Ziemię na swój obraz i podobieństwo. Niewiele mamy czasu, by to zmienić. Jak nasze stulecie ma podźwignąć ciężar 9 miliardów ludzkich istnień, jeżeli nie poczuwamy się do odpowiedzialności za to, co zrobiliśmy sami.

- 20% światowej populacji zużywa 80% ziemskich zasobów.
- Na świecie wydaje się 12 razy więcej na zbrojenia niż na pomoc dla krajów rozwijających się.
- 5 tysięcy ludzi dziennie umiera z powodu zanieczyszczenia wody pitnej.
- 1 miliard ludzi nie ma dostępu do bezpiecznej wody pitnej.
- Prawie miliard ludzi chodzi głodnych.
- Ponad 50% zbóż, którymi handluje się na świecie, wykorzystywanych jest na paszę dla zwierząt lub na biopaliwa.
- 40% ziem uprawnych doznało trwałego uszczerbku.
- Co roku znika 13 milionów hektarów lasów.
- Co czwarty ssak, co ósmy ptak i co trzeci płaz zagrożony jest wymarciem. Gatunki wymierają w tempie tysiąc razy szybszym od naturalnego.
- Przy obecnej skali połowów do roku 2050 w oceanach nie będzie ryb.
- Ostatnie 15 lat to najcieplejszy okres w historii.
- Pokrywa lodowa jest o 40% cieńsza niż 40 lat temu.
- Do roku 2050 będzie co najmniej 250 milionów uciekinierów klimatycznych.

Koszt naszych działań jest wysoki. Ponoszą go inni, choć nie brali w nich udziału. Widziałem na pustyni obozy uchodźców wielkie jak miasta. Ile mężczyzn, kobiet i dzieci pozostanie jutro na skraju drogi? Czy zawsze musimy budować mury, by zrywać łańcuch ludzkiej solidarności, dzielić narody i odgradzać szczęście jednych od cierpienia innych? Za późno na pesymizm. Wiem, że jeden człowiek może zburzyć każdy mur. Za późno na pesymizm – na świecie czworo z pięciorga dzieci chodzi do szkoły. Edukacja nigdy nie była dostępna dla tak wielu ludzi. Każdy, i bogaty, i biedny, może wnieść swój wkład. (1:45:24)

Źródło: Film *HOME: Ziemia S.O.S.*, <https://youtu.be/XRk1nTMsu50>, dostęp: 28.08.2020.

Załącznik 9. Powszechna deklaracja praw człowieka (wersja uproszczona)

- 1.** Wszyscy ludzie są wolni i wszyscy powinni być traktowani w taki sam sposób.
- 2.** Wszyscy ludzie są równi, niezależnie od różnic w kolorze skóry, płci, religii, języka.
- 3.** Każdy człowiek ma prawo do życia w wolności i bezpieczeństwie.
- 4.** Nikt nie ma prawa traktować cię jak niewolnika, a ty nie możesz nikogo uczynić swoim niewolnikiem.
- 5.** Nikt nie ma prawa cię krzywdzić ani torturować.
- 6.** Każdy człowiek ma prawo być równym z innymi wobec prawa.
- 7.** Prawo jest takie samo dla każdego człowieka, powinno być stosowane w ten sam sposób wobec wszystkich.
- 8.** Każdy człowiek ma prawo domagać się pomocy prawnej, gdy jego prawa nie są przestrzegane.
- 9.** Nikt nie ma prawa do bezprawnego uwięzienia cię albo wydalenia cię z twojego kraju.
- 10.** Każdy człowiek ma prawo do sprawiedliwego i publicznego procesu.
- 11.** Każdy człowiek powinien być uważany za niewinnego do momentu udowodnienia mu winy.
- 12.** Nikt nie może wejść do twojego domu, otwierać twoich listów albo niepokoić ciebie i twojej rodziny bez powodu. Każdy człowiek ma prawo domagać się pomocy, gdy te prawa są łamane.
- 13.** Każdy człowiek ma prawo do swobodnego podróżowania.
- 14.** Każdy człowiek ma prawo udać się do innego kraju i domagać się ochrony, jeżeli jest prześladowany albo grozi mu prześladowanie.
- 15.** Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa. Nikt nie ma prawa powstrzymać cię przed przeniesieniem się do innego kraju, jeżeli tego chcesz.
- 16.** Każdy człowiek ma prawo zawrzeć związek małżeński i założyć rodzinę.
- 17.** Każdy człowiek ma prawo do posiadania własności i swojego dobytku.
- 18.** Każdy człowiek ma prawo do praktykowania i przestrzegania wszystkich aspektów swojej religii oraz do zmiany religii, jeżeli tylko chce.
- 19.** Każdy człowiek ma prawo do mówienia, co myśli, i do przekazywania oraz otrzymywania informacji.
- 20.** Każdy człowiek ma prawo do brania udziału w pokojowych zgromadzeniach i do wstępowania do stowarzyszeń.
- 21.** Każdy człowiek ma prawo do uczestnictwa w rządzeniu swoim krajem.

- 22.** Każdy człowiek ma prawo do ochrony socjalnej i do możliwości rozwijania swoich umiejętności.
- 23.** Każdy człowiek ma prawo pracować za uczciwe wynagrodzenie w bezpiecznych warunkach i przynależć do związków zawodowych.
- 24.** Każdy człowiek ma prawo do odpoczynku i przyjemności.
- 25.** Każdy człowiek ma prawo do odpowiedniego standardu życia i do opieki medycznej, gdy jest chory.
- 26.** Każdy człowiek ma prawo uczęszczać do szkoły.
- 27.** Każdy człowiek ma prawo do brania udziału w życiu kulturalnym społeczeństwa.
- 28.** Każdy człowiek musi przestrzegać porządku społecznego, który jest konieczny do korzystania z wszystkich tych praw.
- 29.** Każdy człowiek musi szanować prawa innych oraz dobra społeczne i publiczne.
- 30.** Nikt nie ma prawa usunąć żadnego prawa z tej deklaracji.